Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 18ης Ιουλίου 2013*

«Άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ — Έκταση της υποχρεώσεως υποβολής προδικαστικού ερωτήματος εκ μέρους των δικαστηρίων τελευταίου βαθμού δικαιοδοσίας — Άρθρο 101 ΣΛΕΕ — Κώδικας δεοντολογίας επαγγελματικού συλλόγου ο οποίος απαγορεύει την εφαρμογή αμοιβών που δεν αντιστοιχούν στην αξιοπρέπεια του επαγγέλματος»

Στην υπόθεση C-136/12,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Consiglio di Stato (Ιταλία) με απόφαση της 14ης Φεβρουαρίου 2012, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 13 Μαρτίου 2012, στο πλαίσιο της δίκης

Consiglio nazionale dei geologi

κατά

Autorità garante della concorrenza e del mercato

και

Autorità garante della concorrenza e del mercato

κατά

Consiglio nazionale dei geologi,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους L. Bay Larsen, πρόεδρο τμήματος, J. Malenovský, U. Lõhmus, M. Safjan (εισηγητή) και A. Prechal, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Cruz Villalón

γραμματέας: A. Calot Escobar

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

— το Consiglio nazionale dei geologi, εκπροσωπούμενο από την A. Lagonegro, avocatessa,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

— η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τον S. Fiorentino, avvocato dello Stato,

— η Γαλλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον G. de Bergues καθώς και από τις E. Belliard και B. Beaupère-Manokha,

— η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον M. Fehér καθώς και από τις K. Molnár και K. Szíjjártó,

— η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J.-P. Keppenne, L. Malferrari και G. Conte,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 101 ΣΛΕΕ και 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ του Consiglio nazionale dei geologi (εθνικού συμβουλίου γεωλόγων, στο εξής: CNG) και της Autorità garante della concorrenza e del mercato (στο εξής: Αρχή) και μεταξύ της Autorità και του CNG με αντικείμενο τη διαπίστωση εκ μέρους της Αρχής συμφωνίας περιοριστικής του ανταγωνισμού τεθείσας σε εφαρμογή μέσω των κανόνων δεοντολογίας που θέσπισε το CNG και σχετικής με τον καθορισμό των αμοιβών των γεωλόγων.

Το νομικό πλαίσιο

3 Κατά το άρθρο 2 του νόμου 112/1963 περί προστασίας του τίτλου και του επαγγέλματος του γεωλόγου (legge n. 12 – Disposizioni per la tutela del titolo e della professione di geologo) της 3ης Φεβρουαρίου 1963 (*GURI* αριθ. 57, της 28ης Φεβρουαρίου 1963, στο εξής: νόμος 112/1963), η άσκηση του εν λόγω επαγγέλματος στην Ιταλία εξαρτάται από την εγγραφή σε μητρώο διαχειριζόμενο από τον εθνικό σύλλογο γεωλόγων.

4 Το άρθρο 8 του νόμου αυτού προβλέπει ότι όλοι οι εγγεγραμμένοι στο εν λόγω μητρώο γεωλόγοι απαρτίζουν τον σύλλογο και εκλέγουν το CNG.

5 Το άρθρο 9 του εν λόγω νόμου ορίζει τα εξής:

«Το [CNG] ασκεί, εκτός από τις αρμοδιότητες που προβλέπουν άλλες διατάξεις, τις ακόλουθες αρμοδιότητες:

α) μεριμνά για την τήρηση της επαγγελματικής νομοθεσίας και κάθε άλλης διατάξεως σχετικής με το επάγγελμα·

β) μεριμνά για την τήρηση του μητρώου και του ειδικού καταλόγου και τηρεί εγγραφές και διαγραφές·

γ) μεριμνά για την προστασία του επαγγελματικού τίτλου και ενεργεί για την περιστολή της καταχρηστικής ασκήσεως του επαγγέλματος·

δ) εκδίδει πειθαρχικές αποφάσεις·

ε) προβαίνει, εφόσον ζητείται, σε εκκαθάριση αμοιβών·

στ) ασκεί τη διαχείριση της περιουσίας του εθνικού συλλόγου και καταρτίζει ετησίως τον προϋπολογισμό και την έκθεση απολογισμού·

ζ) καθορίζει, εντός των απολύτως αναγκαίων ορίων τα έξοδα λειτουργίας του εθνικού συλλόγου, με απόφαση εγκρινόμενη από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, το ποσό της ετήσιας εισφοράς των εγγεγραμμένων στο μητρώο ή στον ειδικό κατάλογο, καθώς και το ποσό του τέλους εγγραφής στο μητρώο ή στον ειδικό κατάλογο, το τέλος για τη χορήγηση πιστοποιητικών και την έκδοση αποφάσεως σχετικά με την εκκαθάριση των αμοιβών.»

6 Κατά το άρθρο 14, παράγραφος 1, του νόμου 616, περί διατάξεων για την εφαρμογή του νόμου της 3ης Φεβρουαρίου 1963 αριθ. 112, περί προστασίας του τίτλου και του επαγγέλματος του γεωλόγου (legge n. 616 – Norme integrative per l'applicazione della L. 3 febbraio 1963, n. 112, contenente norme per la tutela del titolo e della professione di geologo), της 25ης Ιουλίου 1966 (*GURI* αριθ. 201, της 13ης Αυγούστου 1966):

«Επιβάλλεται στους εγγεγραμμένους στο μητρώο ή στον ειδικό κατάλογο, η συμπεριφορά των οποίων δεν συνάδει με το κύρος και την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος, αναλόγως της σοβαρότητας της περιπτώσεως, μία από τις ακόλουθες πειθαρχικές ποινές:

1) επίπληξη·

2) αναστολή της ασκήσεως της επαγγελματικής δραστηριότητας έως ένα έτος·

3) διαγραφή.

[...]»

7 Το άρθρο 2 του νομοθετικού διατάγματος 223 περί επειγουσών διατάξεων για την οικονομική και κοινωνική ανάκαμψη, τη συγκράτηση και τον εξορθολογισμό των δημοσίων δαπανών, και παρεμβάσεις στον τομέα των εσόδων και της καταστολής της φοροδιαφυγής (decreto-legge n. 223 – Disposizioni urgenti per il rilancio economico e sociale, per il contenimento e la razionalizzazione della spesa pubblica, nonchè interventi in materia di entrate e di contrasto all'evasione fiscale), της 4ης Ιουλίου 2006 (*GURI* αριθ. 153, της 4ης Ιουλίου 2006), το οποίο κατέστη νόμος, κατόπιν τροποποιήσεων, με τον νόμο 248 της 4ης Αυγούστου 2006 (στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 223/2006), ορίζει ότι:

«1. Σύμφωνα με τις κοινοτικές αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού και της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων και των υπηρεσιών, και προκειμένου να διασφαλιστεί πραγματική δυνατότητα επιλογής από τους χρήστες κατά την άσκηση των δικαιωμάτων τους και δυνατότητα συγκρίσεως των υπηρεσιών που προσφέρονται στην αγορά, από την έναρξη ισχύος του παρόντος νομοθετικού διατάγματος καταργούνται οι νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις που προβλέπουν, όσον αφορά τα ελεύθερα και τα διανοητικά επαγγέλματα:

α) υποχρεωτικές πάγιες ή κατώτατες αμοιβές, και κατά συνέπεια απαγόρευση να καθορίζονται βάσει συμβάσεως αμοιβές εξαρτώμενες από την επίτευξη των επιδιωκόμενων σκοπών·

[...]

3. Οι δεοντολογικοί και συμβατικοί κανόνες, καθώς και οι κώδικες συμπεριφοράς, που περιλαμβάνουν διατάξεις υπαγόμενες στην παράγραφο 1 προσαρμόζονται το αργότερο μέχρι την 1η Ιανουαρίου 2007, μεταξύ άλλων με την έγκριση μέτρων που αποσκοπούν στη διασφάλιση της ποιότητας των επαγγελματικών υπηρεσιών. Εφόσον δεν επέλθει προσαρμογή, οι κανόνες που είναι αντίθετοι προς τις διατάξεις της παραγράφου 1 θεωρούνται εν πάση περιπτώσει άκυροι από την 1η Ιανουαρίου 2007.»

8 Κατά το άρθρο 2233 του αστικού κώδικα, το οποίο αφορά τα διανοητικά επαγγέλματα:

«Εφόσον δεν έχει καθοριστεί αμοιβή μεταξύ των μερών και δεν μπορεί να προσδιορισθεί σύμφωνα με τους πίνακες αμοιβών ή τα συναλλακτικά ήθη, η αμοιβή ορίζεται από τον δικαστή, κατόπιν γνώμης της επαγγελματικής ενώσεως στην οποία ανήκει ο επαγγελματίας.

Εν πάση περιπτώσει, το ποσό της αμοιβής είναι ανάλογο του όγκου της εργασίας και της αξιοπρεπούς ασκήσεως του επαγγέλματος.

[...]»

9 Τα άρθρα 17 έως 19 του κώδικα δεοντολογίας για την άσκηση του επαγγέλματος του γεωλόγου στην Ιταλία, ο οποίος εγκρίθηκε από το CNG στις 19 Δεκεμβρίου 2006 και τροποποιήθηκε τελευταία στις 24 Μαρτίου 2010 (στο εξής: κώδικας δεοντολογίας), ορίζουν ότι:

«Άρθρο 17 – Συνιστώσες για τον καθορισμό των αμοιβών

Κατά τον καθορισμό των επαγγελματικών αμοιβών, ο γεωλόγος οφείλει να τηρεί τις διατάξεις του νομοθετικού διατάγματος 223/2006, την αρχή της επάρκειας κατά το άρθρο 2233, δεύτερο εδάφιο, του αστικού κώδικα και, σε κάθε περίπτωση, τις σχετικώς ισχύουσες διατάξεις. Ο εγκριθείς με την υπουργική απόφαση της 18ης Νοεμβρίου 1971 πίνακας αμοιβών ως έχει τροποποιηθεί και ισχύει και ο πίνακας αμοιβών για τα δημόσια έργα ο οποίος εγκρίθηκε με την υπουργική απόφαση της 4ης Απριλίου 2001, κατά το μέρος που αφορούν τους γεωλόγους, αποτελούν νόμιμο και αντικειμενικό τεχνικό και επαγγελματικό στοιχείο αναφοράς για την εκτίμηση, τον καθορισμό και τον ορισμό των αμοιβών μεταξύ των μερών.

Άρθρο 18 – Καθορισμός των αμοιβών

Υπό το ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο, προκειμένου να διασφαλίζεται η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, ο γεωλόγος ο οποίος ασκεί επαγγελματική δραστηριότητα ανεξαρτήτως μορφής –ατομικώς, ως εταιρία ή ως συνεργάτης– οφείλει πάντοτε να καθορίζει την αμοιβή του ανάλογα με τον όγκο και τη δυσκολία του ανατιθέμενου έργου, την αξιοπρέπεια επαγγέλματος, τις τεχνικές γνώσεις και τις προβλεπόμενες υποχρεώσεις.

Ο σύλλογος, λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές του ανταγωνισμού στο πλαίσιο του επαγγέλματος, μεριμνά για την τήρηση [των κανόνων αυτών].

Άρθρο 19 – Δημόσιοι διαγωνισμοί

Στο πλαίσιο των διαδικασιών δημόσιου διαγωνισμού, όταν η Αναθέτουσα Αρχή νομίμως δεν χρησιμοποιεί τον πίνακα αμοιβών ως συνιστώσα για τον καθορισμό του ανταλλάγματος, ο γεωλόγος οφείλει, πάντως, να υπολογίσει την προσφορά του ανάλογα με τον όγκο και τη δυσκολία του ανατιθέμενου έργου, την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος, τις τεχνικές γνώσεις και τις προβλεπόμενες υποχρεώσεις.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

10 Με απόφαση της 23ης Ιουνίου 2010, εκδοθείσα βάσει πορισμάτων έρευνας (στο εξής: απόφαση της Αρχής), η Αρχή διαπίστωσε ότι ο εθνικός σύλλογος γεωλόγων είχε παραβεί το άρθρο 101 ΣΛΕΕ παροτρύνοντας τα μέλη του να τυποποιήσουν την οικονομική συμπεριφορά τους διά της εφαρμογής του πίνακα αμοιβών. Ειδικότερα, η Αρχή έκρινε ότι ο κώδικας δεοντολογίας συνιστούσε απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων με αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού κατά παράβαση του άρθρου 101 ΣΛΕΕ.

11 Σύμφωνα με την Αρχή, ο κατά το άρθρο 17 του εν λόγω κώδικα χαρακτηρισμός του πίνακα αμοιβών ως νομίμου στοιχείου αναφοράς για τον καθορισμό των αποζημιώσεων παρότρυνε τους γεωλόγους να καθορίζουν τις αποζημιώσεις τους σύμφωνα με τον πίνακα αυτό. Η τυπική παραπομπή του εν λόγω άρθρου 17 στο νομοθετικό διάταγμα 223/2006 το οποίο καταργεί τις πάγιες και κατώτατες αμοιβές δεν ήταν ικανό να καταστήσει σαφές ότι οι γεωλόγοι μπορούσαν να καθορίζουν τις επαγγελματικές αμοιβές βάσει ελεύθερης συμφωνίας των μερών.

12 Επιπλέον, η κατά τα άρθρα 18 και 19 του κώδικα δεοντολογίας υποχρέωση καθορισμού των αμοιβών με βάση γενικής φύσεως κανόνες, όπως το κύρος και η αξιοπρέπεια του επαγγέλματος, ελλείψει κριτηρίων που να συντελούν στην απότιση στους κανόνες αυτούς ειδικών χαρακτηριστικών διά της επί τούτου αναφοράς στον καθορισμό του πίνακα αμοιβών για τις επαγγελματικές υπηρεσίες, ενισχύει περαιτέρω την εντύπωση ότι ο πίνακας αμοιβών είναι υποχρεωτικός, παρεμποδίζοντας με τον τρόπο αυτό την υιοθέτηση ανεξάρτητων συμπεριφορών στην αγορά. Εξάλλου, το γεγονός ότι το άρθρο 17 του ίδιου κώδικα παραπέμπει στο άρθρο 2233 του αστικού κώδικα κάνοντας μνεία στην αξιοπρέπεια του επαγγέλματος επιρρωννύει την άποψη αυτή.

13 Το CNG προσέβαλε την απόφαση της Αρχής ενώπιον του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio.

14 Με απόφαση της 25ης Φεβρουαρίου 2011, το δικαστήριο αυτό απέρριψε την προσφυγή του CNG. Συγκεκριμένα, συντάχθηκε με την άποψη της Αρχής ότι ο ορισμός του πίνακα αμοιβών ως νόμιμο στοιχείο αναφοράς κατά τον καθορισμό των αμοιβών παρότρυνε τους γεωλόγους να υιοθετήσουν τον πίνακα αυτόν, με αποτέλεσμα να επέρχεται περιορισμός του ανταγωνισμού. Συγχρόνως, το εν λόγω δικαιοδοτικό όργανο έκρινε ότι η Αρχή δεν είχε προσκομίσει επαρκή στοιχεία προς στήριξη της απόψεως ότι η αναφορά στην αξιοπρέπεια του επαγγέλματος υπό την έννοια ενός εκ των στοιχείων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κατά τον καθορισμό των αμοιβών των γεωλόγων συνεπαγόταν τον υποχρεωτικό χαρακτήρα του πίνακα αμοιβών. Έκρινε, πάντως, ότι η παράλειψη αυτή δεν αρκούσε προς ακύρωση της αποφάσεως της Αρχής.

15 Το CNG προσέβαλε την απόφαση του Tribunale amministrativo regionale per il Lazio ενώπιον του Consiglio di Stato. Η Αρχή επίσης στράφηκε κατά της αποφάσεως αυτής, στο μέτρο που διαπίστωνε ότι η αιτιολογία της αποφάσεως της Αρχής ήταν εν μέρει εσφαλμένη.

16 Στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, το CNG πρότεινε την υποβολή στο Δικαστήριο προδικαστικών ερωτημάτων σχετικών με τη συμφωνία εθνικών διατάξεων, τόσο νομοθετικών και κανονιστικών όσο και των περιλαμβανόμενων στον κώδικα δεοντολογίας, προς το δίκαιο της Ένωσης περί ανταγωνισμού.

17 Καίτοι το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι τα περισσότερα εκ των ερωτημάτων που πρότεινε το CNG είναι κατ' αρχήν κρίσιμα για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, διαπιστώνει εντούτοις ότι διατυπώνονται κατά τρόπο αόριστο. Επιπλέον, το εν λόγω δικαστήριο εκτιμά ότι ορισμένα από τα ερωτήματα αυτά είναι προδήλως αλυσιτελή στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης, ιδίως τα αναφερόμενα στον κανονισμό (ΕΟΚ) 2137/85 του Συμβουλίου, της 25ης Ιουλίου 1985, σχετικά με την ίδρυση Ευρωπαϊκού Ομίλου Οικονομικού Σκοπού (ΕΟΟΣ) (ΕΕ L 199, σ. 1).

18 Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο ερωτήματα που αφορούν το περιεχόμενο του άρθρου 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ σε συνάρτηση με την αρμοδιότητά του να επιλέγει και να αναδιατυπώνει τα τεθέντα από διάδικο της κύριας δίκης ερωτήματα και την ενδεχόμενη υποχρέωσή του να προβεί στην εν λόγω επιλογή και αναδιατύπωση.

19 Όσον αφορά τα ερωτήματα σχετικά με τους κανόνες της Ένωσης περί ανταγωνισμού, το αιτούν δικαστήριο προβαίνει σε αναδιατύπωση των προταθέντων από το CNG.

20 Υπ' αυτές τις συνθήκες, το Consiglio di Stato αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«I.

1) Αντιβαίνει προς το άρθρο 267, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, καθόσον αυτό προβλέπει ότι δικαστήριο οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα οφείλει να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα επί ζητήματος ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου που ήγηρε διάδικος, εθνική δικονομική διάταξη η οποία προβλέπει σύστημα δικονομικών περιορισμών, όπως προθεσμίες για την άσκηση προσφυγής, συγκεκριμένο χαρακτήρα των προβαλλόμενων ισχυρισμών, απαγόρευση μεταβολής του αντικειμένου της δίκης κατά τη διάρκεια αυτής, απαγόρευση της εκ μέρους του δικαστή μεταβολής των αιτημάτων των διαδίκων;

2) Αντιβαίνει προς το άρθρο 267, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, καθόσον αυτό προβλέπει ότι δικαστήριο οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα οφείλει να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα επί ζητήματος ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου που ήγηρε διάδικος, εξουσία του εθνικού δικαστή να εκτιμά τη λυσιτέλεια του ερωτήματος και να αξιολογεί τον βαθμό σαφήνειας του κοινοτικού κανόνα;

3) Αντιβαίνει το άρθρο 267, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, αν όντως έχει την έννοια ότι επιβάλλει σε εθνικό δικαστήριο οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα άνευ όρων υποχρέωση να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα επί ζητήματος ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου που ήγηρε διάδικος, προς την αρχή της ευλόγου διάρκειας της δίκης, την οποία κατοχυρώνει το κοινοτικό δίκαιο;

4) Υπό αυτό το πραγματικό και νομικό πλαίσιο, συνιστά η από το εθνικό δικαστήριο μη εφαρμογή του άρθρου 267, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ, "πρόδηλη παραβίαση του κοινοτικού δικαίου", μπορεί δε η έννοια αυτή να έχει διαφορετικό περιεχόμενο και εύρος όσον αφορά την ειδική αγωγή κατά του Δημοσίου δυνάμει του νόμου της 13ης Απριλίου 1988 αριθ. 117 για "την αποκατάσταση ζημίας προκληθείσας κατά την άσκηση της δικαστικής λειτουργίας και την αστική ευθύνη των δικαστών" και όσον αφορά τη γενική αγωγή κατά του Δημοσίου [...];

II. Εφόσον το Δικαστήριο […] συνταχθεί με την άποψη του "ευρέος ελέγχου" […], κατά την οποία απαγορεύεται η εφαρμογή των εθνικών δικονομικών κανόνων σχετικά με τον συγκεκριμένο χαρακτήρα των προβαλλόμενων ισχυρισμών, το προδικαστικό ερώτημα πρέπει να υποβληθεί στο Δικαστήριο […] υπό την ακριβή διατύπωση του εκκαλούντος διαδίκου [στην κύρια δίκη] η οποία έχει ως εξής:

"1) [...] υποβάλλεται στο Δικαστήριο […] αίτηση προδικαστικής αποφάσεως για την ερμηνεία του άρθρου 101 [ΣΛΕΕ] […] όσον αφορά τις διατάξεις του νόμου και τους κανόνες δεοντολογίας που διέπουν το επάγγελμα του γεωλόγου, καθώς και τις θεσμικές υποχρεώσεις και τους κανόνες λειτουργίας του [CNG], στη συγκεκριμένη περίπτωση, όπως εκτίθενται κατωτέρω, προκειμένου να διαπιστωθεί αν είναι σύμφωνες και δεν αντιτίθενται στο κοινοτικό δίκαιο [ήτοι στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ] περί ανταγωνισμού. [...]

[αναπαραγωγή του κειμένου του άρθρου 9 του νόμου 112/1963]

[αναπαραγωγή του κειμένου των άρθρων 14, παράγραφος 1, και 17 του νόμου 616 της 25ης Ιουλίου 1966, περί διατάξεων για την εφαρμογή του νόμου της 3ης Φεβρουαρίου 1963 αριθ. 112, περί προστασίας του τίτλου και του επαγγέλματος του γεωλόγου]

[αναπαραγωγή του κειμένου των άρθρων 6 και 7 του κώδικα δεοντολογίας]

[αναπαραγωγή του κειμένου του άρθρου 17 του κώδικα δεοντολογίας]. Ειδικότερα, επί του θέματος αυτού, το Δικαστήριο [...] καλείται να αποφανθεί αν είναι αντίθετη προς το άρθρο 101 [ΣΛΕΕ] η παραπομπή, υπό μορφή ισχύουσας και συνολικώς δεσμευτικής διατάξεως, στο νομοθετικό διάταγμα 223/2006, μέσω του αριθμητικού και χρονολογικού συστήματος, του μόνου υφιστάμενου από ιστορικής και νομικής απόψεως, τόσο σε εσωτερικό όσο και σε κοινοτικό επίπεδο και ουδόλως επηρεάζοντος τη σαφήνεια και τη δεσμευτικότητα του νομικού κανόνα.

[αναπαραγωγή του κειμένου των άρθρων 18 και 19 του κώδικα δεοντολογίας]

Σε σχέση με:

— τον κανονισμό [...] 2137/85 [...], με σκοπό να "διευκολύνει ή να αναπτύξει την οικονομική δραστηριότητα των μελών του", καθόσον ο κανονισμός αυτός προβλέπει, στην έκτη αιτιολογική σκέψη του, ότι οι διατάξεις –του κανονισμού αυτού– δεν θίγουν την εφαρμογή, σε εθνικό επίπεδο, των νομικών και/ή δεοντολογικών κανόνων σχετικά με τους όρους ασκήσεως μιας δραστηριότητας ή ενός επαγγέλματος·

— [αναπαραγωγή του κειμένου της τεσσαρακοστής τρίτης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 7ης Σεπτεμβρίου 2005, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων (ΕΕ L 255, σ. 22)]

— [αναπαραγωγή του κειμένου της εκατοστής δέκατης πέμπτης αιτιολογικής σκέψεως της οδηγίας 2006/123/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις υπηρεσίες στην εσωτερική αγορά (ΕΕ L 376, σ. 36)].

Καλείται, τέλος, να αποφανθεί το Δικαστήριο [...] όσον αφορά τη συμμόρφωση προς το άρθρο 101 [ΣΛΕΕ] της διακρίσεως, από απόψεως δικαίου και οργανώσεως του δικαστικού συστήματος, μεταξύ της επαγγελματικής επιχειρήσεως και της εμπορικής επιχειρήσεως, καθώς και μεταξύ του ανταγωνισμού στο πλαίσιο του επαγγέλματος και του εμπορικού ανταγωνισμού.

2) [Ζητείται να διευκρινιστεί]

α) αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ ή άλλη [...] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης] αποκλείει και/ή περιορίζει την αναφορά στην αξιοπρέπεια και στο κύρος του επαγγελματία –εν προκειμένω του γεωλόγου– κατά τον καθορισμό της επαγγελματικής αμοιβής·

β) αν, κατά την έννοια του άρθρου 101 ΣΛΕΕ, ή άλλης [...] διατάξεως [του δικαίου της Ένωσης], η αναφορά στην αξιοπρέπεια και στο επαγγελματικό κύρος συνιστά συμπεριφορά περιοριστική του ανταγωνισμού στο πλαίσιο του επαγγέλματος·

γ) αν, σύμφωνα με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ή άλλη […] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης], οι απαιτήσεις περί αξιοπρέπειας και κύρους, οι οποίες αποτελούν συνιστώσες για τον υπολογισμό της αμοιβής του επαγγελματία, σε συνδυασμό με τα ρητώς οριζόμενα ως ελάχιστα όρια αμοιβών –δεδομένης της ρητής και τυπικής παραπομπής του άρθρου 17 του [κώδικα δεοντολογίας] στην εκεί μνημονευόμενη νομοθετική διάταξη (νομοθετικό διάταγμα 223/2006 […])– μπορούν να θεωρηθούν ως ενθάρρυνση συμπεριφορών περιοριστικών του ανταγωνισμού·

δ) αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ή άλλη […] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης], αποκλείει την αναφορά σε επαγγελματικές αμοιβές –οι οποίες ορίζονται, για τους γεωλόγους, με κρατική απόφαση, ήτοι απόφαση του Ministro della Giustizia di concerto και του Ministro delle Attività Produttive, και ως προς τις οποίες, όπως προαναφέρθηκε, είναι δυνατή η απόκλιση προς τα κάτω κατά τα ρητώς και τυπικώς οριζόμενα στο προαναφερθέν νομοθετικού διατάγματος 223/2006 όπου παραπέμπει το άρθρο 17 του [κώδικα δεοντολογίας]– υπό την έννοια απλώς του τεχνικού και επαγγελματικού στοιχείου αναφοράς για τον καθορισμό των αμοιβών·

ε) αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ή άλλη […] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης], αποκλείει την αντιστοιχία μεταξύ της σημασίας των παρεχόμενων υπηρεσιών, καθώς και των απαιτήσεων περί αξιοπρέπειας και κύρους, όπως ορίζονται στα άρθρα 6 και 7 του [κώδικα δεοντολογίας], με την επαγγελματική αμοιβή, όπως προβλέπεται στο προαναφερθέν άρθρο 2233, [δεύτερο εδάφιο, του αστικού κώδικα], κατά το οποίο "εν πάση περιπτώσει, το ύψος της (επαγγελματικής) αμοιβής πρέπει να είναι ανάλογο του [όγκου του έργου και της αξιοπρεπούς ασκήσεως] του επαγγέλματος"·

στ) αν, επομένως, σύμφωνα με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, η αναφορά στο προαναφερθέν άρθρο 2233, [δεύτερο εδάφιο, του αστικού κώδικα], μπορεί να θεωρηθεί νόμιμη και μη προκαλούσα περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα·

ζ) αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ή άλλη […] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης], προβλέπει, στο πλαίσιο του δικαίου περί ανταγωνισμού, νομική εξομοίωση των Επαγγελματικών Συλλόγων, εν προκειμένω των γεωλόγων, όπως η λειτουργία τους ρυθμίζεται βάσει ειδικών κανόνων του Κράτους για την επιδίωξη θεσμικών σκοπών, και των συμφωνιών και συγκεντρώσεων εμπορικών επιχειρήσεων που έχουν αντίθετο προς τον ανταγωνισμό σκοπό·

η) αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ή άλλη […] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης], επιτρέπει ή όχι την πρόβλεψη εξομοιώσεως μεταξύ της υποχρεωτικής εκ του νόμου εισφοράς σε σύλλογο –προκειμένου για την επιδίωξη θεσμικών λειτουργιών και σκοπών– με τη δραστηριότητα πωλήσεως αγαθών και παροχής υπηρεσιών και με το οικονομικό κέρδος που επιτυγχάνεται μέσω αντίθετων προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορών εκ μέρους των συγκεντρώσεων εμπορικών επιχειρήσεων·

θ) αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ή άλλη […] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης], δικαιολογεί την επιβολή, εν προκειμένω, κυρώσεως·

ι) αν το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, ή άλλη […] διάταξη [του δικαίου της Ένωσης], καθιστά νόμιμη την υπαγωγή σε, εκ του νόμου, υποχρεωτική καταβολή εισφοράς σε σύλλογο, εξομοιώνοντας την εισφορά αυτή με το κέρδος και τα έσοδα που προέρχονται από οικονομικούς και εμπορικούς, αντίθετους προς τον ανταγωνισμό σκοπούς·

III. 1) Επικουρικώς, σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι το άρθρο 267, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν επηρεάζει τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες και ότι υπάρχει υποχρέωση παρεμβάσεως του εθνικού δικαστή, καθώς και ότι το προδικαστικό ερώτημα ως

τέθηκε από τον εκκαλούντα διάδικο είναι εξαιρετικά αόριστο, [ζητείται να διευκρινιστεί] αν το κοινοτικό δίκαιο περί ανταγωνισμού και περί επαγγελμάτων, και ειδικότερα οι κοινοτικές διατάξεις τις οποίες επικαλέσθηκε ο εκκαλών διάδικος με το αίτημά του, αποκλείουν την έκδοση επαγγελματικών κωδίκων δεοντολογίας σύμφωνα με τους οποίους υπολογίζεται η αμοιβή αναλόγως του κύρους και της αξιοπρέπειας του επαγγέλματος, της ποιότητας και του μεγέθους του εκτελούμενου έργου, με αποτέλεσμα οι χαμηλότερες των ελαχίστων ορίων αμοιβές (οι οποίες, ως εκ τούτου, είναι ανταγωνιστικές) να είναι δυνατό να τιμωρηθούν πειθαρχικώς για παράβαση των κανόνων δεοντολογίας·

2) Επικουρικώς, σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι το άρθρο 267, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν επηρεάζει τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες και ότι υπάρχει υποχρέωση παρεμβάσεως του εθνικού δικαστή, καθώς και ότι το προδικαστικό ερώτημα ως τέθηκε από τον εκκαλούντα διάδικο είναι εξαιρετικά αόριστο, [ζητείται να διευκρινιστεί] αν το κοινοτικό δίκαιο περί ανταγωνισμού, και ειδικότερα η διάταξη η οποία απαγορεύει τις περιοριστικές του ανταγωνισμού συμφωνίες, έχει την έννοια ότι περιοριστική του ανταγωνισμού συμφωνία μπορεί να αποτελείται από τιθέμενους από επαγγελματικούς συλλόγους κανόνες δεοντολογίας, οι οποίοι ορίζοντας το κύρος και την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος, καθώς και την ποιότητα και το μέγεθος του εκτελούμενου έργου ως συνιστώσες για τον υπολογισμό της αμοιβής του επαγγελματία, συνεπάγονται απαγόρευση αποκλίσεως από τα ελάχιστα όρια αμοιβών και, ως εκ τούτου, περιοριστικό του ανταγωνισμού αποτέλεσμα εξαιτίας της εν λόγω απαγορεύσεως αποκλίσεως·

3) Επικουρικώς, σε περίπτωση που το Δικαστήριο κρίνει ότι το άρθρο 267, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν επηρεάζει τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες και ότι υπάρχει υποχρέωση παρεμβάσεως του εθνικού δικαστή, καθώς και ότι το προδικαστικό ερώτημα ως τέθηκε από τον εκκαλούντα διάδικο είναι εξαιρετικά αόριστο, εφόσον οι εθνικοί κανόνες προστασίας του ανταγωνισμού είναι αυστηρότεροι των κοινοτικών, καθώς προβλέπουν ειδικότερα ότι είναι δυνατή η απόκλιση από τα ελάχιστα όρια των επαγγελματικών αμοιβών, ενώ αντιθέτως το κοινοτικό δίκαιο φαίνεται ότι ακόμη επιτρέπει την υπό προϋποθέσεις απαγόρευση αποκλίσεων από τα ελάχιστα αυτά όρια, με αποτέλεσμα η συμπεριφορά επαγγελματικού συλλόγου με την οποία επιβάλλεται απαγόρευση αποκλίσεως από τα ελάχιστα όρια αμοιβών να συνιστά περιοριστική του ανταγωνισμού συμφωνία από απόψεως εθνικού και ενδεχομένως όχι κοινοτικού δικαίου, [ζητείται να διευκρινιστεί αν] το κοινοτικό δίκαιο περί ανταγωνισμού, και δη η κοινοτική διάταξη σχετικά με τις περιοριστικές του ανταγωνισμού συμφωνίες, αποκλείει να θεωρηθεί ότι αυτή η τιμωρητέα συμπεριφορά αποτελεί περιοριστική του ανταγωνισμού συμφωνία κατά το εθνικό και όχι κατά το κοινοτικό δίκαιο, οσάκις οι εθνικοί κανόνες προστασίας του ανταγωνισμού είναι αυστηρότεροι από τους κοινοτικούς.»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί των σχετικών με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ερωτημάτων

21 Με τα σχετικά με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ερωτήματα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί η έκταση της αρμοδιότητάς του να επιλέγει και να αναδιατυπώνει τα τεθέντα από έναν εκ των διαδίκων της κύριας δίκης ερωτήματα και της ενδεχόμενης υποχρεώσεώς του να προβαίνει στην εν λόγω επιλογή και αναδιατύπωση.

22 Στο πλαίσιο αυτό, ερωτά ειδικότερα το Δικαστήριο αν αντιτίθεται στην εν λόγω διάταξη η εφαρμογή εθνικών κανόνων δυνάμει των οποίων το αιτούν δικαστήριο δεν θα μπορούσε να ασκήσει την αρμοδιότητά του περί προδικαστικής παραπομπής ή θα όφειλε να αναπαραγάγει το κείμενο των τεθέντων από τους διαδίκους ερωτημάτων.

23 Περαιτέρω, εφόσον το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα άνευ όρων υποχρέωση να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα επί ζητήματος ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που ήγηρε διάδικος, το αιτούν δικαστήριο ζητεί από το Δικαστήριο να διευκρινίσει τις ενδεχόμενες συνέπειες της απαιτήσεως για εύλογη διάρκεια της δίκης, την οποία κατοχυρώνει το δίκαιο της Ένωσης, στις υποχρεώσεις δικαστηρίου οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα δυνάμει της εν λόγω διατάξεως.

24 Εξάλλου, το Consiglio di Stato υποβάλλει ερώτημα σχετικά με τις περιστάσεις υπό τις οποίες η αθέτηση της υποχρεώσεως προδικαστικής παραπομπής κατά το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ δύναται να αποτελέσει πρόδηλη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης στοιχειοθετούσα εξωσυμβατική ευθύνη του Δημοσίου λόγω παραβιάσεως του εν λόγω δικαίου.

25 Κατ' αρχάς, υπενθυμίζεται συναφώς ότι, εφόσον δεν χωρεί ένδικο μέσο κατά της αποφάσεως εθνικού δικαστηρίου, το δικαστήριο αυτό υποχρεούται καταρχήν να υποβάλλει στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα κατά την έννοια του άρθρου 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, όταν ανακύπτει ενώπιόν του ζήτημα σχετικό με την ερμηνεία της Συνθήκης ΛΕΕ (βλ. απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 1997, C-337/95, Parfums Christian Dior, Συλλογή 1997, σ. I-6013, σκέψη 26).

26 Από τη σχέση μεταξύ του δεύτερου και του τρίτου εδαφίου του άρθρου 267 ΣΛΕΕ συνάγεται ότι τα δικαστήρια που αναφέρονται στο τρίτο εδάφιο διαθέτουν την ίδια εξουσία εκτιμήσεως όπως όλα τα άλλα εθνικά δικαστήρια ως προς το αν μία απόφαση επί ζητήματος του δικαίου της Ένωσης είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής τους αποφάσεως. Τα δικαστήρια αυτά δεν οφείλουν συνεπώς να παραπέμψουν ένα ζήτημα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που ανέκυψε ενώπιόν τους, αν το ζήτημα αυτό δεν είναι ουσιώδες, δηλαδή στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η απάντηση στο ζήτημα αυτό, οποιαδήποτε και αν είναι, δεν ασκεί καμία επιρροή στην έκβαση της δίκης (απόφαση της 6ης Οκτωβρίου 1982, 283/81, Cilfit κ.λπ., Συλλογή 1982, σ. 3415, σκέψη 10).

27 Αντιθέτως, αν τα δικαστήρια αυτά διαπιστώνουν ότι η προσφυγή στο δίκαιο της Ένωσης είναι αναγκαία για την επίλυση διαφοράς της οποίας έχουν επιληφθεί, το άρθρο 267 ΣΛΕΕ τους επιβάλλει κατ' αρχήν την υποχρέωση να παραπέμπουν στο Δικαστήριο κάθε ερμηνευτικό ζήτημα που ανακύπτει (βλ. απόφαση Cilfit κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψεις 11 έως 20).

28 Το Δικαστήριο έχει ήδη κρίνει ότι το σύστημα του άρθρου 267 ΣΛΕΕ προκειμένου να εξασφαλίσει την ενότητα της ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης στα κράτη μέλη, καθιερώνει μια άμεση συνεργασία μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, προβλέποντας διαδικασία στην οποία οι διάδικοι δεν αναλαμβάνουν καμία πρωτοβουλία (αποφάσεις της 16ης Δεκεμβρίου 2008, C-210/06, Cartesio, Συλλογή 2008, σ. I-9641, σκέψη 90, και της 21ης Ιουλίου 2011, C-104/10, Kelly, Συλλογή 2011, σ. I-6813, σκέψη 62).

29 Ο καθορισμός και η διατύπωση των ερωτημάτων που πρόκειται να υποβληθούν στο Δικαστήριο απόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο και οι διάδικοι της κύριας δίκης δεν μπορούν να μεταβάλουν το περιεχόμενό τους (βλ. αποφάσεις της 14ης Απριλίου 2011, C-42/10, C-45/10 και C-57/10, Vlaamse Dierenartsenvereniging και Janssens, Συλλογή 2011, σ.-I 2975, σκέψη 43, καθώς και της 21ης Δεκεμβρίου 2011, C-316/10, Danske Svineproducenter, Συλλογή 2011, σ. I-13721, σκέψη32).

30 Μολονότι το εν λόγω δικαστήριο είναι ελεύθερο να καλέσει τους διαδίκους της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί να προτείνουν σχέδια τα οποία ενδέχεται να γίνουν δεκτά κατά τη διατύπωση προδικαστικών ερωτημάτων, σε αυτό και μόνον εναπόκειται να αποφασίσει εν τέλει τόσο ως προς τη μορφή όσο και ως προς το περιεχόμενο των ερωτημάτων αυτών (απόφαση Kelly, προπαρατεθείσα, σκέψη 65).

31 Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι απόκειται αποκλειστικώς στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει και να διατυπώσει τα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης προδικαστικά ερωτήματα τα οποία είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

32 Όσον αφορά τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες στους οποίους αναφέρεται το αιτούν δικαστήριο χωρίς, όμως, να διευκρινίσει το ακριβές περιεχόμενό τους, αρκεί εν πάση περιπτώσει η υπόμνηση ότι οι κανόνες αυτοί δεν πρέπει να θίγουν την αρμοδιότητα και τις υποχρεώσεις που απονέμει σε εθνικό δικαστήριο όπως το αιτούν το άρθρο 267 ΣΛΕΕ (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Cartesio, προπαρατεθείσα, σκέψεις 93, 94 και 98).

33 Τονίζεται περαιτέρω ότι το εθνικό δικαστήριο στο οποίο έχει ανατεθεί, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς του, η εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης έχει την υποχρέωση να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων αυτών, αφήνοντας εν ανάγκη αυτεπαγγέλτως ανεφάρμοστη κάθε αντίθετη διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, και δη δικονομική, χωρίς να υποχρεούται να αναμείνει την προηγούμενη εξαφάνισή της είτε διά της νομοθετικής οδού είτε μέσω οποιασδήποτε άλλης συνταγματικής διαδικασίας (βλ. υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 2010, C-173/09, Elchinov, Συλλογή 2010, σ. I-8889, σκέψη 31).

34 Ακολούθως, όσον αφορά τις ενδεχόμενες συνέπειες της απαιτήσεως για εύλογη διάρκεια της δίκης την οποία επίσης επικαλείται το αιτούν δικαστήριο, επισημαίνεται ότι το εν λόγω δικαστήριο διατύπωσε το ερώτημα μόνο για την περίπτωση που το άρθρο 267 ΣΛΕΕ ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι η εν λόγω διάταξη επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο οι αποφάσεις του οποίου δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα άνευ όρων υποχρέωση να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης που ήγειρε διάδικος. Υπό τις συνθήκες αυτές, και λαμβανομένων υπόψη των διαπιστώσεων στις σκέψεις 25 έως 33 της παρούσας αποφάσεως, παρέλκει η απάντηση στο εν λόγω ερώτημα.

35 Όσον αφορά, τέλος, την πρόδηλη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης που στοιχειοθετεί εξωσυμβατική ευθύνη του Δημοσίου λόγω παραβιάσεως του εν λόγω δικαίου, επισημαίνεται ότι το ερώτημα αυτό στερείται προδήλως σημασίας και είναι υποθετικό στο πλαίσιο της διαφοράς της κύριας δίκης. Συγκεκριμένα, δεν προκύπτει από την απόφαση παραπομπής ότι η διαφορά της κύριας δίκης αφορά την εν λόγω ευθύνη ούτε ότι το ζήτημα αυτό τέθηκε από διάδικο στη διαφορά της κύριας δίκης ως παρεμπίπτον ζήτημα.

36 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, στα υποβληθέντα ερωτήματα σχετικά με το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η διάταξη αυτή έχει την έννοια ότι απόκειται αποκλειστικώς στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει και να διατυπώσει τα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης τα οποία κρίνει ότι είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Εθνικοί κανόνες που ενδεχομένως θίγουν αυτήν την αρμοδιότητα θα πρέπει να παραμένουν ανεφάρμοστοι.

Επί των ερωτημάτων σχετικά με τις ρυθμίσεις της Ένωσης περί ανταγωνισμού

37 Δεδομένου ότι, εν προκειμένω, το αιτούν δικαστήριο προέβη πράγματι στην αναδιατύπωση των τεθέντων από το CNG ερωτημάτων, πρέπει να εξετασθούν τα ερωτήματα όπως αναδιατυπώθηκαν.

38 Το εν λόγω δικαστήριο ζητεί κατ' ουσίαν να διευκρινιστεί αν αντιτίθεται στο άρθρο 101 ΣΛΕΕ αντιτίθεται στην εκ μέρους επαγγελματικού συλλόγου, όπως ο εθνικός σύλλογος γεωλόγων στην Ιταλία, θέσπιση κανόνων δεοντολογίας με τους οποίους προβλέπονται ως κριτήρια καθορισμού των αμοιβών, εκτός από την ποιότητα και το μέγεθος της παρεχόμενης υπηρεσίας, η αξιοπρέπεια του επαγγέλματος, έτσι ώστε να είναι δυνατή η ακύρωση λόγω παραβιάσεως των εν λόγω κανόνων του καθορισμού αμοιβών κάτω από ορισμένο όριο, κατάσταση η οποία εξομοιούται με τον ορισμό κατώτατων τιμών.

39 Ζητεί, εξάλλου, από το Δικαστήριο να διευκρινιστεί αν το εθνικό δίκαιο μπορεί να προβλέπει αυστηρότερους κανόνες για την προστασία του ανταγωνισμού σε σχέση με τις ρυθμίσεις της Ένωσης. Επισημαίνεται συναφώς ότι η αναγκαιότητα του ερωτήματος αυτού για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης δεν προκύπτει από την απόφαση περί παραπομπής. Πράγματι, η απόφαση αυτή δεν περιλαμβάνει στοιχεία δυνάμενα να προσδιορίσουν τη χρησιμότητα της απαντήσεως στο πλαίσιο αυτό για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Τέτοιου είδους επεξηγήσεις είναι, όμως, απαραίτητες όταν προκύπτει από την υποβληθείσα στο Δικαστήριο δικογραφία ότι η εν λόγω διαφορά αφορά απόφαση της Αρχής, η οποία εφήρμοσε το άρθρο 101 ΣΛΕΕ και όχι τους εθνικούς κανόνες περί περιοριστικών του ανταγωνισμού συμφωνιών. Κατά συνέπεια, το εν λόγω ερώτημα πρέπει να κηρυχθεί απαράδεκτο.

40 Το ίδιο ισχύει όσον αφορά τα ερωτήματα για την ερμηνεία του κανονισμού 2137/85 και των οδηγιών 2005/36 και 2006/123.

41 Όσον αφορά το ερώτημα που μνημονεύεται στη σκέψη 38 της παρούσας αποφάσεως, πρέπει να εξεταστεί σε ποιον βαθμό ένας επαγγελματικός σύλλογος όπως ο εθνικός σύλλογος γεωλόγων στην Ιταλία πρέπει να θεωρηθεί ένωση επιχειρήσεων υπό την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ όταν θεσπίζει κανόνες όπως οι προβλεπόμενοι στον κώδικα δεοντολογίας.

42 Στο πλαίσιο της εξετάσεως αυτής, πρέπει να διαπιστωθεί αν, όταν θεσπίζει κανόνες όπως οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο επαγγελματικός σύλλογος πρέπει να θεωρηθεί ένωση επιχειρήσεων ή, αντιθέτως, δημόσια αρχή εξαιτίας του γεγονότος ότι η δραστηριότητά του εντάσσεται στην άσκηση προνομίων δημόσιας εξουσίας (βλ. απόφαση της 19ης Φεβρουαρίου 2002, C-309/99, Wouters κ.λπ., Συλλογή 2002, σ. I-1577, σκέψη 57 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

43 Όσον αφορά τη φύση των δραστηριοτήτων του CNG, από τα άρθρα 8 και 9 του νόμου 112/1963 προκύπτει ότι όλοι οι γεωλόγοι που είναι εγγεγραμμένοι στο προβλεπόμενο στη διάταξη αυτή μητρώο απαρτίζουν τον σύλλογο και εκλέγουν το CNG, το οποίο μεριμνά για την τήρηση της επαγγελματικής νομοθεσίας και κάθε άλλης διατάξεως σχετικής με το επάγγελμα και εκδίδει τα πειθαρχικά μέτρα.

44 Επισημαίνεται, πάντως, ότι όταν ένας επαγγελματικός σύλλογος όπως ο εθνικός σύλλογος γεωλόγων εκδίδει πράξη όπως ο κώδικας δεοντολογίας δεν εκπληρώνει ούτε κοινωνική αποστολή στηριζόμενη στην αρχή της αλληλεγγύης ούτε κάνει χρήση προνομίων που συνιστούν τυπικά γνωρίσματα της δημοσίας εξουσίας. Είναι όργανο επιφορτισμένο με τη ρύθμιση του επαγγέλματος η άσκηση του οποίου συνιστά εξάλλου οικονομική δραστηριότητα (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Wouters κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 58).

45 Υπό το πρίσμα των εκτιμήσεων αυτών, πρέπει επομένως να διαπιστωθεί ότι επαγγελματικός σύλλογος όπως ο εθνικός σύλλογος γεωλόγων συμπεριφέρεται ως ένωση επιχειρήσεων, κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, όταν καταρτίζει κανόνες δεοντολογίας όπως οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης.

46 Όσον αφορά το ζήτημα αν οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες δεοντολογίας αποτελούν απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ, υπενθυμίζεται ότι ακόμη και η σύσταση τιμών, οποιαδήποτε κι αν είναι η ακριβής νομική φύση της, μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά τέτοια απόφαση (απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 1987, 45/85, Verband der Sachversicherer κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 405, σκέψη 32).

47 Εν προκειμένω, ο δεσμευτικός χαρακτήρας του κώδικα δεοντολογίας έναντι των γεωλόγων, καθώς και η δυνατότητα επιβολής κυρώσεων εις βάρος τους σε περίπτωση μη τηρήσεως του εν λόγω κώδικα επιβάλλει το συμπέρασμα ότι οι κανόνες που περιλαμβάνει ο κώδικας πρέπει να θεωρηθούν ως απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 101 ΣΛΕΕ.

48 Για να έχουν οι κανόνες του δικαίου της Ένωσης περί ανταγωνισμού εφαρμογή σε μια συμφωνία ή μια καταχρηστική πρακτική, πρέπει αυτή να είναι ικανή να έχει επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών (βλ. απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, C-295/04 έως C-298/04, Manfredi κ.λπ., Συλλογή 2006, σ. I-6619, σκέψη 40).

49 Προς τούτο, μια απόφαση, συμφωνία ή πρακτική πρέπει, βάσει ενός συνόλου αντικειμενικών νομικών ή πραγματικών στοιχείων, να πιθανολογείται επαρκώς ότι μπορεί να ασκήσει επιρροή, άμεση ή έμμεση, πραγματική ή δυνητική, στο εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών, τούτο δε κατά τρόπο δυνάμενο να εμποδίσει την υλοποίηση της ενιαίας αγοράς μεταξύ των κρατών μελών (βλ. απόφαση Manfredi κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 42).

50 Συμφωνία η οποία εκτείνεται στο σύνολο του εδάφους κράτους μέλους συνεπάγεται, ως εκ της φύσεώς της, την εδραίωση στεγανοποιήσεων εθνικού χαρακτήρα, εμποδίζοντας με τον τρόπο αυτό την οικονομική αλληλοδιείσδυση που επιδιώκει η Συνθήκη (βλ. αποφάσεις της 18ης Ιουνίου 1998, C-35/96, Επιτροπή κατά Ιταλίας, Συλλογή 1998, σ. I-3851, σκέψη 48, και Manfredi κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 45).

51 Τούτο μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της επίμαχης στην κύρια δίκη αποφάσεως ενώσεως επιχειρήσεων καθόσον το ιταλικό δίκαιο προβλέπει υποχρεωτική εγγραφή, σε ολόκληρη την επικράτεια της Ιταλικής Δημοκρατίας, των γεωλόγων στον επαγγελματικό σύλλογο, γεγονός το οποίο συνεπάγεται την υπαγωγή τους σε κανόνες δεοντολογίας και την πειθαρχική ευθύνη τους σε περίπτωση παραβάσεως των κανόνων αυτών.

52 Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι οι κανόνες δεοντολογίας, οι οποίοι προβλέπουν ως κριτήρια καθορισμού των αμοιβών του επαγγελματία την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος καθώς και την ποιότητα και το μέγεθος της παρεχόμενης υπηρεσίας, είναι δυνατό να περιορίσουν τον ανταγωνισμό εντός της εσωτερικής αγοράς.

53 Επιβάλλεται, πάντως, η επισήμανση ότι οι αποφάσεις ενώσεως επιχειρήσεων που περιορίζουν την ελευθερία δράσεως των μερών ή ενός από τα μέρη δεν εμπίπτουν οπωσδήποτε στην απαγόρευση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Συγκεκριμένα, για την εφαρμογή της διατάξεως αυτής σε συγκεκριμένη περίπτωση, πρέπει κατ' αρχάς να ληφθούν υπόψη το γενικό πλαίσιο στο οποίο ελήφθη η απόφαση περί ενώσεως των εν λόγω επιχειρήσεων ή στο οποίο αναπτύσσει τα αποτελέσματά της, και ιδίως οι σκοποί της, οι οποίοι συνίστανται εν προκειμένω στην παροχή των αναγκαίων εγγυήσεων στους τελικούς αποδέκτες των οικείων υπηρεσιών. Πρέπει, στη συνέχεια να εξεταστεί αν τα εντεύθεν περιοριστικά του ανταγωνισμού αποτελέσματα είναι συνυφασμένα με την επιδίωξη των εν λόγω σκοπών (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση Wouters κ.λπ., προπαρατεθείσα, σκέψη 97).

54 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να ελεγχθεί αν οι περιορισμοί που επιβάλλουν οι επίμαχοι στην υπόθεση της κύριας δίκης κανόνες περιορίζονται σε ό,τι είναι αναγκαίο για να διασφαλίζεται η επιδίωξη θεμιτών σκοπών (βλ., υπ' αυτήν την έννοια, απόφαση της 18ης Ιουλίου 2006, C-519/04 P, Meca-Medina και Majcen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2006, σ. I-6991, σκέψη 47).

55 Από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του, το Δικαστήριο δεν είναι σε θέση να εκτιμήσει αν η ύπαρξη κριτηρίου σχετικού με την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος μπορεί να θεωρηθεί αναγκαία για την επιδίωξη θεμιτού σκοπού όπως του συνδεόμενου με τις εγγυήσεις που παρέχονται στους τελικούς αποδέκτες των υπηρεσιών των γεωλόγων, καθόσον ειδικότερα το εν λόγω κριτήριο προστίθεται σε άλλα κριτήρια καθορισμού των αμοιβών που συνδέονται στενά με την ποιότητα της εργασίας των εν λόγω γεωλόγων, όπως τον όγκο και τη δυσκολία της εργασίας, τις τεχνικές γνώσεις και τις προβλεπόμενες υποχρεώσεις.

56 Απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, λαμβανομένου υπόψη του γενικού πλαισίου εντός του οποίου ο κώδικας δεοντολογίας αναπτύσσει τα αποτελέσματά του, συμπεριλαμβανομένων του συνολικού νομικού πλαισίου καθώς και της εφαρμογής στην πράξη του κώδικα αυτού από τον εθνικό

σύλλογο γεωλόγων, αν επέρχεται αποτέλεσμα περιοριστικό του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς. Το εν λόγω δικαστήριο πρέπει επίσης να εξετάσει αν, υπό το πρίσμα όλων των κρίσιμων στοιχείων που έχει στη διάθεσή του, οι κανόνες του εν λόγω κώδικα, και δη εκείνοι που προβλέπουν το σχετικό με την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος κριτήριο, μπορούν να θεωρηθούν αναγκαίοι για την επιδίωξη του εν λόγω θεμιτού σκοπού ο οποίος συνδέεται με τις εγγυήσεις τις παρεχόμενες στους τελικούς αποδέκτες.

57 Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, στα ερωτήματα σχετικά με τις ρυθμίσεις της Ένωσης περί ανταγωνισμού πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι κανόνες όπως οι προβλεπόμενοι από τον κώδικα δεοντολογίας οι οποίοι προβλέπουν ως κριτήριο καθορισμού των αμοιβών των γεωλόγων, εκτός από την ποιότητα και το μέγεθος της παρεχόμενης υπηρεσίας, την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος συνιστούν απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων υπό την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ η οποία είναι δυνατό να περιορίσει τον ανταγωνισμό εντός της εσωτερικής αγοράς. Απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, λαμβανομένου υπόψη του γενικού πλαισίου εντός του οποίου ο κώδικας αυτός αναπτύσσει τα αποτελέσματά του, συμπεριλαμβανομένων του όλου νομικού πλαισίου καθώς και της εφαρμογής στην πράξη του εν λόγω κώδικα από τον εθνικό σύλλογο γεωλόγων, αν επέρχεται τέτοιο αποτέλεσμα εν προκειμένω. Το εν λόγω δικαστήριο πρέπει επίσης να εξετάσει αν, υπό το πρίσμα όλων των κρίσιμων στοιχείων που έχει στη διάθεσή του, οι κανόνες του ιδίου κώδικα, και δη εκείνοι που προβλέπουν το σχετικό με την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος κριτήριο, μπορούν να θεωρηθούν αναγκαίοι για την επιδίωξη του εν λόγω θεμιτού σκοπού ο οποίος συνδέεται με τις εγγυήσεις τις παρεχόμενες στους τελικούς αποδέκτες των υπηρεσιών των γεωλόγων.

Επί των δικαστικών εξόδων

58 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) Το άρθρο 267, τρίτο εδάφιο, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι απόκειται αποκλειστικώς στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει και να διατυπώσει τα προδικαστικά ερωτήματα σχετικά με την ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης τα οποία κρίνει ότι είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης. Εθνικοί κανόνες που ενδεχομένως θίγουν αυτήν την αρμοδιότητα θα πρέπει να παραμένουν ανεφάρμοστοι.

2) Κανόνες όπως οι προβλεπόμενοι από τον κώδικα δεοντολογίας για την άσκηση του επαγγέλματος του γεωλόγου στην Ιταλία, ο οποίος εγκρίθηκε από το Consiglio nazionale dei geologi στις 19 Δεκεμβρίου 2006 και τροποποιήθηκε τελευταία στις 24 Μαρτίου 2010, οι οποίοι προβλέπουν ως κριτήριο καθορισμού των αμοιβών των γεωλόγων, εκτός από την ποιότητα και το μέγεθος της παρεχόμενης υπηρεσίας, την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος συνιστούν απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων υπό την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ η οποία είναι δυνατό να περιορίσει τον ανταγωνισμό εντός της εσωτερικής αγοράς. Απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει, λαμβανομένου υπόψη του γενικού πλαισίου εντός του οποίου ο κώδικας αυτός αναπτύσσει τα αποτελέσματά του, συμπεριλαμβανομένων του όλου νομικού πλαισίου καθώς και της εφαρμογής στην πράξη του εν λόγω κώδικα από τον εθνικό σύλλογο γεωλόγων, αν επέρχεται τέτοιο αποτέλεσμα εν προκειμένω. Το εν λόγω δικαστήριο πρέπει επίσης να εξετάσει αν, υπό το πρίσμα όλων των κρίσιμων στοιχείων που έχει στη διάθεσή του, οι κανόνες του ιδίου κώδικα, και δη εκείνοι που προβλέπουν το σχετικό με την αξιοπρέπεια του επαγγέλματος κριτήριο, μπορούν να θεωρηθούν αναγκαίοι για την επιδίωξη του εν λόγω θεμιτού σκοπού ο οποίος συνδέεται με τις εγγυήσεις τις παρεχόμενες στους τελικούς αποδέκτες των υπηρεσιών των γεωλόγων.

(υπογραφές)